

Η ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΧΟΜΕΝΗ ΚΥΠΡΟ

A.X. ΡΟΥΣΟΥΝΙΔΗ

Η κατάληψη του Βορείου τμήματος της Κύπρου δεν στέρησε μόνο την πατρίδα ένα μέρος του εδάφους της αλλά της έκοψε κι ένα μέρος της ψυχής της. Ο ψυχικός μας κόσμος έχει τραυματισθεί από την απώλεια αγαπημένης πατρίδος κι' ό,τι περικλείει αυτή για μας. Εκεί είναι τα συναισθήματα μας, η αγάπη μας, ο μόχθος μας, οι τάφοι των πατέρων μας. Τα άψυχα δημιουργήματα της σκλαβωμένης πατρίδος μας για μας έχουν ψυχή, γιατί έκλεισαν τα όνειρα και τα ιδανικά μας και μās μιλούν.

Η κατεχομένη Κύπρος είναι δεμένη με ισχυρότατους δεσμούς με την ελεύθερη, ως μέρος αδιαίρετου συνόλου. Ένας λαός, μια γλώσσα, μια παράδοση. Όμως παρά τα κοινά, έχει και ιδιάζοντα χαρακτηριστικά που την διακρίνουν. Η κατεχομένη Κύπρος είχε τη δική της ιδιομορφία. Ήταν ένα παράθυρο προς τους Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Αιγαίου. Είχε και ναυτική παράδοση. Μπορούμε να πούμε ότι επικοινωνούσε περισσότερο με το Αιγαίο παρά με τη Μεσαορία. Οι Κερυνιώτες για να πάνε στην Αμμόχωστο έκαναν κάποτε με καΐκια τον γύρο της Καρπασίας παρά να περάσουν τη Μεσαορία. Η κατεχομένη Κύπρος με τη σχετική απομόνωση της από την άλλη Κύπρο και την επικοινωνία της με τον έξω κόσμο δημιούργησε ένα δικό της κόσμο ο οποίος καταστράφηκε με την εισβολή και ζει μονάχα ξεριζωμένος ως ανάμνηση στους δυστυχισμένους πρόσφυγες. Ας δούμε αναλυτικά κατά κεφάλαια τις απώλειες.

A' ΥΛΙΚΗ ΖΩΗ

1. Λαϊκή οικία

Η κατεχομένη Κύπρος είχε αναπτύξει ιδιαίτερο τύπο στην αρχιτεκτονική. Τα

υλικά οικοδομής και οι επιδράσεις ντόπιες και ξένες βοήθησαν να δημιουργηθεί ένα καλλιτέχνημα στη λαϊκή κατοικία. Τα σπίτια της Λαπήθου και του Καραβά με τις καμάρες στην εσωτερική αυλή, την πέτρινη εσωτερική σκάλα για το ανώγειο, με τους ηλιακούς και τα υπνοδωμάτια είναι ένα απaráμιλλο επίτευγμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής. Η Καρπασία έδωσε άλλο τύπο σπιτιού με την ελαφρόπετρα, ένα **μακφυνόριν** με αντικριστές πόρτες και τους βοηθητικούς χώρους εκτός. Η Μεσαορία πάλι ανέπτυξε διώροφο σπίτι που ανταποκρινόταν στις ανάγκες της και τα πλούτη της.

Η Καρπασία και σχεδόν όλη η κατεχομένη Κύπρος έκτισαν απομονωμένα σπίτια το ένα από το άλλο μέσα στα περβόλια κάτι που συγγενεύει με τα νησιά του Αιγαίου και είναι σχεδόν άγνωστο στην άλλη Κύπρο που κτίζει το ένα σπίτι κολλητά προς το άλλο. Ο τύπος του χωριάτικου σπιτιού που διαδόθηκε από τη σημερινή αρχιτεκτονική σε αντικατάσταση του παλαιότερου νεοκλασσικού σπιτιού, προέρχεται από την κατεχομένη Κύπρο και προωθήθηκε από τους ξένους που έκτιζαν σπίτια στο Πέλλα Πάις και στην Κερύνεια.

2. Λαϊκή ενδυμασία

Η Καρπασία αποτελεί το ένα μεγάλο σκέλος της Κυπριακής παραδοσιακής ενδυμασίας. Το άλλο είναι η Πάφος. Η Καρπασίτικη γυναικεία ενδυμασία με τα ευρήματα και τη διακόσμησή της αποτελεί μια από τις ωραιότερες ενδυμασίες. Η στολή αυτή αποτελείται από ένα πουκάμισο και μια **σιαγιό** από πάνω, που είναι φόρεμα τελείως ανοιχτό μπροστά και σχισμένο στα πλάγια, από ένα θρακί που υφαίνεται στην άκρη με γεωμετρικά σχή-

ματα, ένα μαντήλι της μέσης κι ένα κάλυμμα της κεφαλής. Η μεσαρίτικη ενδυμασία χαρακτηρίζεται από τον πλούτο των κατοίκων της. Μεγάλα κέντρα υφαντικής και λαϊκής ενδυμασίας ήταν το Λευκόνοικο, η Λύση, η Γύψου, η Άσσια. Στη Λάπηθο ήκμαζε πολύ και η σηροτροφία. Η Μεσαορία επειδή ήταν κατ' εξοχή γεωργική έχει και πιο ολοκληρωμένο κύκλο εθίμων, εν αντιθέσει με μια περιοχή που είναι εκ φύσεως πτωχή και οι κάτοικοι της είναι λίγο απ' όλα, βοσκοί, γεωργοί, αμπελουργοί.

3. Αλιευτική ζωή

Η αλιευτική ζωή ήταν σχεδόν αποκλειστικότητα της Καρπασίας και της άλλης παράλιας κατεχομένης Κύπρου.

4. Λαϊκή βιοτεχνία

Η υφαντική είχε μεγάλη ανάπτυξη στην κατεχόμενη Κύπρο με τις ιδιορρυθμίες της. Σχεδόν κάθε σπίτι είχε τον αργαλειό του για την ύφανση των αναγκαίων υφασμάτων.

Η περιοχή Μόρφου ήταν μεγάλο κέντρο καλλιέργειας και υφαντικής του λιναριού. Η βαφική ήταν σχεδόν αποκλειστικότητα της κατεχομένης Κύπρου, όπου εκαλλιεργείτο το **ριζάριον** (ερυθρόδανον το βαφικόν).

Τα ξυλόγλυπτα της κατεχομένης Κύπρου ήταν μοναδικά. Η Ακανθού και ο Άγιος Αμβρόσιος είχαν **σουβάντζες** (ξύλινα ράφια) με γοργόνες, και αγγέλους, μοναδικό παράδειγμα στην Κύπρο, αλλά έχουμε μαρτυρίες ότι το είδος αυτό εισήχθη εκεί από εγκαταστηθέντες Έλληνες του Αιγαίου. Τα σεντούκια της περιοχής Μόρφου ήταν ιδιόμορφα γιατί εικονίζονταν το λιοντάρι του Αγίου Μάμαντα και ο ήλιος.

Μοναδική έμεινε η αγγειοπλαστική της Λαπήθου, τον καιρό του Β' Παγκοσμίου πολέμου που δεν εισήγοντο πιάτια. Οι λαπηθιώτικες κούπες, οι **πινιάδες** (πήλινες χύτρες) είχαν κατακλύσει όλη την Κύπρο. Η αγγειοπλαστική της Λαπήθου σχετίζεται με το Αιγαίο. Είχε και ιδιαίτερο τρόπο βαφής που εκρατείτο μυστικός. Οι Κερυνιώτες ταξίδευαν στο Αιγαίο και στη

Μικρά Ασία και εμπορεύονταν δικά τους και ξένα τσουυάλια. Μάλιστα διέδιδαν αυτό το είδος και στη μακρυνή Αμμόχωστο, η οποία πάλιν είχε και τη δική της αγγειοπλαστική. Στη Λάπηθο επίσης αναπτύχθηκε βιοτεχνία σουσιιάδων, δρεπανιών και **δουκάνων** (ξύλινο αλωνιστικό εργαλείο).

Στην Αμμόχωστο, Κερύνεια και Ριζοκάρπασο υπήχχαν Μουσεία Λαϊκής Τέχνης.

Β' ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Η κοινωνική ζωή περιλαμβάνει κυρίως τον κύκλο της ζωής δηλ. τη γέννηση-βάφτιση, το γάμο και το θάνατο. Για να περιοριστούμε μόνο στο θάνατο στην Καρπασία και σ' άλλες κατεχόμενες περιοχές, όταν **τριμήνιζε** ο νεκρός έθεταν μέσα στον τάφο μια κλειδαριά (για να κλειδωθεί ο χάρος) ή ένα καλάμενο ή από κλήμα σταυρό (λόγω των κόμβων τους για να δεθί ο χάρος), όταν **τριμήνιζε** ο νεκρός δηλ. όταν έπαιρνε από τρεις μήνες, μέρες για να συμπληρώσει σαράντα μέρες έθιμα που δεν έχουμε καταγράψει μέχρι σήμερα στην ελεύθερη Κύπρο. Αυτά τα έθιμα τα είχαν γιατί πίστευαν ότι άμα **τριμήνιζε** ο νεκρός κάποιος άλλος θα πέθαινε από το χωριό μέσα στη χρονιά εκείνη. Η Καρπασία ως απομονωμένη περιοχή διατήρησε αρχαιότερες μορφές της παραδοσιακής ζωής.

Εθιμικό δίκαιο

Η Μεσαορία ήταν ο σιτοβολώνας της Κύπρου όπου είχε αναπτυχθεί εθιμικό εργατικό δίκαιο, κυρίως στο θερισμό. Η άγρονη Πάφος και τα μοναστήρια έστελλαν τους θεριστές του, στη Μεσαορία και συνέβαλλαν στην επικοινωνία των Κυπρίων και τη δημιουργία κοινού πολιτισμού.

Γ' ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Η πνευματική λαϊκή ζωή περιλαμβάνει τα μνημεία του λόγου, όπως παραδόσεις παραμύθια, τραγούδια, μουσική, παροιμίες, αινίγματα, τοπωνύμια κ.α. Από συλλογές που έγιναν μέχρι σήμερα από τη Ε. Λύντεκε, το Σ. Μενάρδο, τον Στίλπ Κυρια-